

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-549-5-5>

FORENSIC PSYCHIATRIC ASSESSMENT OF MENTAL DISORDERS IN MINOR VICTIMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНА ОЦІНКА ПСИХІЧНИХ ПОРУШЕНЬ У НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Oliinyk O. P.

*Doctor of Medical Sciences, Senior
Researcher,
Deputy general director for science and
educational activities,
Leading Researcher at the scientific
research department of forensic
psychiatric examination
State Institution "Institute of Forensic
Psychiatry of the Ministry of Health of
Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

Kozeratska O. A.

*Doctor of Medical Sciences,
Chief Forensic Psychiatric Expert
at the Center for Forensic
Examinations,
Leading Researcher at the Department
of Scientific Research of Forensic
Psychiatric Examination
State Institution "Institute of Forensic
Psychiatry of the Ministry of Health
of Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

Adamenko M. V.

*Forensic psychiatric intern,
Expert at the Center for Forensic
Examinations
State Institution "Institute of Forensic
Psychiatry of the Ministry of Health
of Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

Олійник О. П.

*доктор медичних наук, старший
науковий співробітник,
заступник генерального директора з
науки та освітньої діяльності,
провідний науковий співробітник
відділу наукових досліджень судово-
психіатричної експертизи
ДУ «Інститут судової психіатрії
Міністерства охорони здоров'я
України»
м. Київ, Україна*

Козерацька О. А.

*доктор медичних наук,
головний судово-психіатричний
експерт Центру судових експертиз,
провідний науковий співробітник
відділу наукових досліджень судово-
психіатричної експертизи
ДУ «Інститут судової психіатрії
Міністерства охорони здоров'я
України»
м. Київ, Україна*

Адаменко М. В.

*стажист судово-психіатричної
експертизи,
експерт Центру судових експертиз
ДУ «Інститут судової психіатрії
Міністерства охорони здоров'я
України»
м. Київ, Україна*

Обґрунтування вибору теми дослідження. В Україні та світі спостерігається невтішна тенденція до зростання насильницької злочинності. Останнє підтверджується тими обставинами, що за опублікованими даними тільки кількість зафіксованих насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та статевої недоторканості зросла за період 2018–2023 рр. удвічі [1–3]. Насильницькі кримінальні дії полягають в спричиненні потерпілим не тільки фізичного, але й психічного страждання. Згідно з дослідженнями науковців [4–6] в переважній більшості жертв насильницької злочинності розвиваються розлади адаптації та посттравматичний стресовий розлад.

Особливу актуальність темі дослідження надає взаємна детермінованість кримінальної агресії та негативних процесів у суспільстві (війна, економічна криза, трансформація політичних систем і правових інститутів, переоцінка цінностей і девальвація ідеалів). Несприятливі макро- та мікросоціальні фактори впливу на людину сприяють формуванню в неї кримінальної агресії, що виявляється у вигляді тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи [7].

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження ґрунтувалося на аналізі суцільної вибірки з підекспертних, які перебували на СПЕ в ДУ «Інститут судової психіатрії МОЗ України» з 2017 р. по 2022 р. (протягом 5 років). Усього було вивчено 155 потерпілих (116 дівчат, 39- хлопчиків): 98 осіб до 14 років (88 дівчат, 29 хлопчиків), 38 особи – 14-18 років (28 і 10 відповідно). Серед досліджених переважали особи жіночої статі – 74,8% (116 спостережень), чоловічої – 25,2% (39 спостережень).

Таблиця 1

**Розподіл підекспертних за віком
на момент вчинення правопорушення**

Вік	Частота	%
Малолітні (до 14 років)	117	75,5
Неповнолітні (14–18 років)	38	24,5
Усього	155	100

Серед підекспертних на момент вчинення кримінального правопорушення переважна частина – малолітні особи (до 14 років) (75,5%) потерпілі.

Найбільша кількість підекспертних на момент проведення експертизи мали початкову освіту – 66 (42,6%), неповну середню освіту – 45 (29%), середню освіту – 21 (13,5%), відвідували дошкільний навчальний заклад – 15 (9,7%), відвідували допоміжну школу – 6 (3,9%), найменша кількість підекспертних мала неповну вищу освіту – 2 (1,3%).

Таблиця 2

**Розподіл підекспертних за складом сім'ї підекспертних
на час злочину**

Склад сім'ї	Частота	%
Неповна	47	30,3
Повна нерідна	34	21,9
Повна	42	27,1
Невідомо	32	20,6
Усього	155	100

Найбільша частка підекспертних зростали в неповних сім'ях – 30,3%, у повній – 27,1%, в повній нерідній (з вітчимом або мачухою) – 21,9%.

Найчастіше зустрічалися правопорушення за статтею 156 ККУ (розпусні дії – 29%), 152 (згвалтування – 16,8%) та 155 (статеві зносини з особою до 16 років – 9%). Серед злочинів що не є кримінальними правопорушеннями проти статевої свободи та статевої недоторканості особи найбільша частка за статтею 126 (домашнє насильство – 7,1%).

Таблиця 3

Розподіл підекспертних за характером насильства

Характер насильства	Частота	%
Психологічне	5	3,2
Сексуальне	104	67,1
Фізичне	11	7,1
Поєднане	35	22,6
Усього	155	100

Найбільша частка потерпілих зазнала сексуального насильства – 67,1% та поєданого насилля – 22,6%. Фізичного насилля зазнали 7,1% потерпілих, психологічного – 3,2%.

Переважає більшість (81,9%) підекспертних були психічно здоровими. Найпоширеніші діагнози серед тих, хто мав психічні розлади: розлад адаптації (F43.2) – 5,8%; легка розумова відсталість (F70) – 4,5%; посттравматичний стресовий розлад (F43.1) – 2,6%. Наявні поодинокі випадки атипового аутизму, органічного ураження головного мозку, психічні та поведінкові розлади, пов'язані з вживанням ПАР – 0,6% відповідно.

Таблиця 4

**Розподіл підекспертних за психіатричним діагнозом
на момент проведення СПЕ**

Діагноз	Частота	%
Атиповий аутизм	1	0,6
Посттравматичний стресовий розлад (F43.1)	4	2,6
Легка розумова відсталість (F70)	7	4,5
Помірна розумова відсталість (F71)	2	1,3
Психічні та поведінкові розлади, пов'язані з поєднаним вживанням ПАР	1	0,6
Розлад адаптації (F43.2)	9	5,8
Органічне ураження ГМ	2	1,3
Інші	2	1,2
Психічно здорові	127	81,9
Усього	155	100,0

Таблиця 5

**Розподіл вибірки за наявність причинно-наслідкового зв'язку
між психічним розладом та правопорушенням**

Причинно-наслідковий зв'язок	Частота	%
Наявний	11	7,1
Відсутній	14	9,0
Психічний розлад не діагностовано	127	81,9
Питання не вирішувалося	2	1,3
Усього	155	100

У переважної більшості підекспертних психічний розлад не був діагностований – 81,9%. Серед тих, хто мав діагностований психічний розлад у 9% випадків причинно-наслідковий зв'язок з подіями правопорушення був відсутнім. Було встановлено причинно-наслідковий зв'язок у 7,1% випадків.

Висновки. З аналізу даних проведеного наукового дослідження випливає, що при проведенні СПЕ відносно потерпілих найбільша кількість випадків спостерігалася внаслідок сексуальних кримінальних правопорушень за статтею 156 ККУ (розпусні дії – 29%), 152 (зґвалтування – 16,8%) та 155 (статеві зносини з особою до 16 років – 9%). Серед досліджених переважали особи жіночої статі – 76,9%, за віком – малолітні особи (до 14 років) (75,5%). Найбільша кількість підекспертних на момент проведення експертизи мали початкову освіту – (42,6%). Серед підекспертних переважна більшість жертви сексуального

насилення (67,1%) та поєднаного насильства (22,6%). Внаслідок вчинених кримінальних дій у потерпілих спостерігалися психічні розлади: Розлад адаптації в 5,8 % випадків, посттравматичний стресовий розлад в 2,6 % випадках, які знаходилися в прямому причинно-наслідковому зв'язку з вчиненим відносно них кримінальним правопорушенням.

Література:

1. Шум С. С. Стан насильницької злочинності в Україні. *Право та держ.упр.* 2021;(1):116–24.[doihttps://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.18](https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.18).
2. Шум С. С. Питання жертв насильницьких злочинів в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2021. № 2. С. 71–76. DOI. Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (РеспублікаПольща).
3. Dworkin ER, Jaffe AE, Bedard-Gilligan M, Fitzpatrick S. PTSD in the year following sexual assault: A Meta-Analysis of Prospective Studies. *Trauma Violence Abuse.* 2023 Apr;24(2):497–514. doi: 10.1177/15248380211032213.
4. Марута Н. О. Оцінка стресостійкості та індивідуально-психологічних особливостей у хворих на рекурентні депресивні розлади. *Укр. вісн. психоневрології.* 2022;30(3):70-1.
5. Маркова М. В, Кочарян Г. С., Авраменко А. І. Вплив воєнних дій на психічне і сексуальне здоров'я населення в Україні. *Укр. вісн. психоневрології.* 2022;20, (3):64. doi: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V30-is3-2022-57>.
6. Kozeratska O. A. (monograph) Forensic psychiatric study of persons having committed their crimes on sexual background Warsaw: RS Global Sp. zO.O., 2023, 276 p. ISBN 978-83-965085-8-4(eBook)UDC 616.89-008.442-008.12:340.63DOI: 10.31435/rsglobal/056
7. Козерацька О. А. Олійник О. П. Адаменко М. В. Судово-психіатрична оцінка психічних порушень у потерпілих осіб внаслідок сексуальних кримінальних злочинів. *International scientific practical conference «Science, technology and society: challenges and prospects for development in the modern world».* Book of abstracts December 6, 2024 Tampere, Finland. P. 61–63.